У својству Комисије изабране заприхватање и оцену докторске дисертације”Теоријски аспекти превођења књижевности за децу са становишта студија културе” мр Тијане Тропин,

част нам је да Већу Филолошког факултета у Београду поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Докторски рад ”Теоријски аспекти превођења књижевности за децу са становишта студија културе” мр Тијане Тропин, истраживача сарадника Института за књижевност и уметност у Београду, садржан је 250 страна текста, подељеног на 6 основних тематских целина које обухватају педесет поглавља.Поред уводног дела, у коме ауторка даје теоријски оквир за проучавање превода дечје књижевности, ослањајући се на теорије из области студија културе и превођења, рад садржи поглавља у којима се одређује временско-просторни оквир истраживања и разматра његов однос са одабраним предметом рада. Након подробнеанализе конкретних књижевних текстова (Е. де Амичиса, Л. Керола, Р. Киплинга, Ј. Шпиријеве, О. Вајлда, докторанткиња даје поглед на опште стање у области преводне дечје књижевности у другој половини двадесетог века код нас: уз преглед издавачке делатности за децу 1945-1990. и основне библиографије подробно анализираних дела, нуди се покушај систематизације различитих тенденција у превођењу и објављивању дечје књижевности, такође и промена популарности појединих писаца, жанрова, као и националних књижевности за децу. Иако сматра да се не може издвојити једна владајућа поетика превођења за децу у датом раздобљу, ауторка у закључку истиче да постоје одређене опште одлике: поред особености личних преводилачких поетика, печат често даје припадност одређеној уреднички обликованој едицији, конкретној издавачкој кући и тсл. Такође је приметноприближавање поетика превођења за децу и за одрасле, осавремењивање и поједностављивање језика дела и слабљење идеолошки мотивисаних промена / изостављања. Скреће се пажња да би се додатним анализама могли постићи и значајни резултати на пољу социолошких истраживања слике детињства и књижевности за децу у социјалистичком периоду.На крају рада дат је списак коришћене литературе на језицима југословенских народа, као и на немачком, енглеском и шпанском;списак обухвата двестотинак јединица, у размери једна трећина примарнихи две трећине секундарнихизвора.

***

На почетку рада ауторка одређује предмет истраживања: преводну дечју књижевност објављивану у Југославији на српском језику током друге половине двадесетог века (1945-1990); теоријски оквир

радазаснован је пре свега на поставкама савремених студија културе, уз ослањање на одговарајуће теорије превођења књижевности за децу. Примењени метод анализе јесте поредбени. Анализа обухвата дела одабрана према критеријумима вишеструких превода, постојања рецепције превода, односно типичности / атипичности проучаваних појава.

Докторанткиња образлаже избор студија културе за теоријски оквир истраживања њиховом прилагодљивошћу, која омогућава да се као предмет проучавања посматра и поетика превођења за децу, мање са лингвистичке или психолошке стране а више уз анализу педагошких и преводилачких норми за преводну књижевност за децу након Другог светског рата, и њихових промена. Дат је кратки осврт на развој, циљеве и главне представнике студија културе, као и на њихове слабе и јаке стране. Такође, скренута је пажња на значај концепта превођења у студијама културе, као и на померање значења тог термина.

У даљој разради описаног приступа, у назнакама су приказане најзначајније струје теорије превођења данас, као и њихове додирне тачке са другим теоријским концептима, као што су постколонијалне студије. Истакнута је појава концепта превођења у студијама културе, са битно измењеним значењем. У оквиру теорија превођења (теорија скопоса коју су развили Вермер/Рајс, Венутијев концепт невидљивог преводиоца) истакнуте су оне које пружају простора за посматрање превођења за децу као засебне врсте, ипак равноправне са другим врстама књижевног превођења (теорија полисистема Гидеона Турија). Наведени су и истраживачи који су се најконструктивније бавили формирањем поетике превођења за децу (Рита Оитинен), Имер О'Саливен, чије је схватање компаративне књижевности за децу у многоме утицало на теоријско усмерењеприложеног рада, као и Габријела Томсон-Волгемут и Нике Коцјанчич Покорн, преводиоциза децу у Немачкој Демократској Републици и у СФРЈ.

Након прегледа развоја, резултата и најважнијих аспеката студија културе и најзначајнијих актуелних смерова проучавања превођења код нас и у свету, уз посебан осврт на теорију превођења за децу,докторанткињаудругомделурада разрађује тезе о имплицитним поетикама превођења за децу на нашим просторима у периоду од 1945. до 1990. године. Најпресе образлаже избор раздобљаистраживања – реч је о релативно заокруженом историјском периоду са јасно разграниченим преовлађујућим етичким и естетским критеријумима, према којима је биран и прилагођаван корпус књижевних текстова за децу превођених на језике југословенских народа и народности. Даје се кратак преглед развоја домаће књижевности за децу од 1945. до 1990. године, како би се одабрани

узорци преводне књижевности могли сместити у јасан временско-просторни оквир и како би се могао одредити евентуални узајамни утицај превода и домаће оригиналне књижевности, нарочито у случајевима када су преводиоци и сами писали за децу.

Наконприпремнихизлагања,мр Тијана Тропин прелазинаанализуширокограспона примера, од превода до адаптација. Одабраникорпус у првом реду укључује дела са статусом класика, тојестоначесто превођена и издавана: *Срце* Едмонда де Амичиса (Edmondo de Amicis: *Il Cuore*); *Алиса у земљи чуда*и *Алиса са оне стране огледала*Луиса Керола (Lewis Carroll: *Alice In Wonderland*; *Through the Looking-Glass*); *Изистинске приче* Радјарда Киплинга (Rudyard Kipling: *Just So Stories*); *Хајди*, Јохане Шпири (Johanna Spyri: *Heidi*) те *Бајке* Оскара Вајлда (Oscar Wilde: *The Happy Prince*).Уз ауторе и оригиналне текстове, истраживање обухвата и двадесетак југословенских преводилаца и писаца, као што су Б. и Н. Цвијановић, П. Куничић, С. Калик, М. Предић, В. Бакотић-Мијушковић, М. Радичевић, М. Дрганц, С. Винавер, Л. Семеновић, Ј. Рибар-Стојиљковић, И. Миланков, О. Прелог, Ж. Вукадиновић, Д. Миливојевић, М. Јуркић, Т. Реба, Љ. Шеферов-Линић, Н. Хорват, С. Крајчевић.

Наведени текстови су детаљно анализирани, уз упоређивање како различитих превода тако и различитих издања једног истог превода – установљено је да постоје варијанте које се драматично разликују једна од друге, али да измене често нису назначене приликом објављивања измењеног издања нити сенаводи ко их је извршио. Упоредо са детаљним анализама наведених дела, обрађени суи мање познати преводи који у југословенској средини нису успели да стекну нити статус класика какав имају на изворном језикунити ширу популарност: пре свега дела Отфрида Пројслера (Ottfried Preußler: *DerRäuber Hotzenplotz, Der kleine Wassermann, Die kleine Hexe, Krabat*), као и Кристине Нестлингер (Christine Nöstlinger: *Hugo, das Kind in den besten Jahren*).

Наконподробноразматрањаконкретнихкњижевнихтекстова, докторанткињапрелази на преглед општег стања и динамике преводне дечје књижевности код нас у другој половини двадесетог века, пре свега имајући у виду видове преводилачких интервенција са становишта оригинала. Тако разликује осам основних врста промена у преводу дечје књижевности: 1) језичко поједностављивање текста (изражено пре свега у савременим адаптацијама класика); 2) опсежнија скраћивања мотивисана жељом за једноставним и лако приступачним циљним текстом (такође у случају превода класика, односно старијих и обимнијих књижевних дела); 3) осавремењивање језика, у складу са перцепцијом савремене дечје читалачке публике (од поједностављивања разликује се тежњом за

непосредном комуникацијом са *савременим* читаоцем); 4) виши степен локализације у односу на савремене преводе за одрасле (властита имена, реалије); 5) изостављање псовки, вулгарних израза, дијалекта и жаргона уз приближавање стандардном језику; 6) брисање садржаја неадекватног са педагошког становишта: сексуална тематика, религиозна, расистичке итд. 7) изостављања мотивисана политичко-идеолошким разлозима; 8) уношење новог садржаја (како би се попуниле наративне празнине настале претходним интервенцијама).

На основу анализе одабраног корпуса превода ауторка изводи закључак да је поетика превођења за децу углавном пратила развој поетике превођења за одрасле, премда са видним закашњењем. Преводиоци дечје књижевности постепено су одбацили локализацију или су је свели у строго одређене границе; порастао је степен верности стила оригинала, (колоквијални и „дечји“ језик или адолесцентски жаргон); постепено се одустало и од педагошки мотивисаних интервенција на тексту. Са друге стране, развој адаптација као засебног жанра очувао се све до позних осамдесетих година.

У закључку, докторанткиња се посебно осврће на статус превода за децу, који је и поред приближавања поетика превођења за децу и за одрасле, и даље остао условљен општим односом према дечјој књижевности. Осим у изузетним случајевима у којима се као преводиоци јављају личности од значајног културног формата (попут Станислава Винавера или Драгослава Андрића) превод за децу и даље није признат ни као равноправна категорија нити као категорија посебено захтевна за преводиоца. Самим преводиоцима и њиховој интуицији или образовању препуштено је да нађу излаз из такве ситуације. Овакво стање, на крају условљава да су критика превода за децу и текстолошка анализа различитих варијанти преводау нашој средини у највећој мери занемарени, што важи и за велике могућности које би анализа превода у ширем смислу отворила за проучавање социолошких импликација о детињству и дечјим читалачким искуствима у СФРЈ.

***

Након овако спроведених, мање или више детаљних компаративних анализа репрезентативних, општепознатих и у дугом временском периоду генерацијама младих читалаца нуђених и читаних дела дечје књижевности, постаје јасно зашто се ауторка рада определила да свој рад теоријски омеђи основним премисама теоријског полазишта познатог као „студије културе“. То је, с једне стране, значило одустајање од истицања у први план филозофске, лингвистичке или семиотичке анализе дечје књижевности, да би се, с друге стране, утолико већа пажња поклонила

идеолошким оквирима, а некад и *етичким поставкама* културе као целине у којој настају и у којој се реципирају дела намењена деци.

Неминована одступања од оригинала и разни типови модификација у преводима, како су овде описани, нису увек подједнако уочљиви, па се ауторка трудила да образложи порекло различитих степена „њихове видљивости, односно прикривености“. Отуд је у анализи предност дата нарочито делима превођеним више пута, како би и импликације адаптација, разних прилагођавања, доместицирања, све до грубих манипулација или скраћивања превођених текстова, које се услед тога јављају у читању и разумевању, биле утолико јасније и теоријски боље осветљене. Пошто се, како ауторка каже, поједине варијанте превода у разним временима и срединама, понекад „драматично разликују“, анализе овог типа су утолико драгоценије и потребније, не само у студијама дечје књижевности, већ и с обзиром на мене у духу доба, историјских контекста стварања и рецепције, отвореног или посредног притиска идеолошких фактора на ауторе и преводиоце, при чему је посебан проблем уредничка политика појединих издавача у одређеним периодима.

За студије културе је карактеристична тежња да се смањи или, по могућности, сасвим укине разликовање „високе“ и „ниске“ или „масовне“ културе, што подразумева темељно преиспитивање утврђених вредносних система, не само естетичких, али и естетичких, у чему немалу улогу играју и покушаји да се укину канони који представљају неоспорне и неоспориве вредности, њихов трајни и у свим временима незаобилазни поредак. Јасно је да су таква настојања еминентно антиелитистичка.

Кад је реч о књижевности за децу, овакав поглед на ствари носи са собом и своје специфичности, које ауторка ове дисертације негде подразумева или само дотиче, а негде и подробније анализира. „Читање пређутаног“, које она помиње, проблеми „модернизације“ превођеног текста, да би касније генерације читалаца могле боље или уопште некако да га разумеју и доживе, промене које доносе промене у коришћеним жаргонима оригинала, као и опасности које се понекад јављају код преводилаца који хоће у свему овоме да истакну себе у први план, „надироде Ирода“, како каже ауторка – све то чини овај рад занимљивим и провокативним, не само у оквирима социологије књижевности или теорије рецепције, већ управо у „студијама културе“ широко схваћене. То утолико пре што је, како мр Тијана Тропин с правом истиче, овај тип анализе књижевног уметничког текста, кад је реч о дечјој књижевности „болно занемарен“, па се, у следећем кораку у промишљању културних образаца и смена, односно кретања у тој области, то одражава и на свако разумевање „детињства и дечјег читалачког искуства“ .

Рад је писан концизно, јасно, прегледно, у главним сегментима је ослоњен на детаљне компаративне анализе дела о којима је реч, и представља добар подстицај, не само за даље изучавање дечје књижевности и проблема њеног превођења, већ и за компаративни приступ у овом смислу преведених дела књижевне уметности у нас уопште.

Са свега реченог предлажемо Већу Филолошког факултету у Београду да прихвати дисертацију мр Тијане Тропин и упути је на усмену одбрану.

У Београду, 26. децембра 2014. Комисија у саставу

др Драган Стојановић

професор емеритус

др Љиљана ПешиканЉуштановић

редовни професор

др Бојан Јовић

научни саветник